

**การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับ
วิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย
Sufficiency Economy Philosophy in an Application for Micro
and Small Enterprises in Chiang Rai Province**

*ประภาพรณ ไซยานนท์ ***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย และเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย จำแนกตามประเภทของการผลิต การบริการ และการค้า โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ แบบสอบถามโดยกลุ่มตัวอย่างเป็นวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กจำนวน 400 ราย เพื่อให้ได้ระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแบ่งเป็น 11 เกณฑ์ (D-ถึงA) ตามเกณฑ์คะแนน 1.00-5.00 และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก จำนวน 30-40 ราย เพื่อหาแนวทางในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสม

ข้อค้นพบจากการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระดับการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย พบว่า สำหรับวิสาหกิจรายย่อยมีระดับการประยุกต์ใช้โดยทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง และแนวปฏิบัติที่อยู่ในเกณฑ์ C+ ได้แก่ แนวคิดด้านขนาดการผลิต แนวคิดด้านต้นทุนและกำไร แนวคิดด้านลักษณะการจัดการที่เกี่ยวกับผลผลิต และปัจจัยการผลิต แนวคิดด้านการเน้นการผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย

* ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2551

**Ph.D. in management, Adamson University (2003), ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำโปรแกรมบริหารธุรกิจ (เศรษฐศาสตรธุรกิจ) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

และสามารถปรับเปลี่ยนผลผลิตหรือการผลิตได้ แนวคิดด้านการบริหารความเสี่ยง แนวคิดด้านการตอบสนองต่อตลาดต่างๆ แนวคิดในการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กรชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม และแนวคิดการเผยแพร่ความรู้และแบ่งปันความรู้สู่สาธารณชน ส่วนแนวคิดที่ได้ระดับการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ C ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ สำหรับวิสาหกิจขนาดเล็กมีระดับการประยุกต์ใช้ของทุกแนวคิดอยู่ในระดับปานกลาง

และผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายพบว่า มี 5 ด้านที่มีระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน ได้แก่ ด้านลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ ด้านขนาดการผลิต ด้านลักษณะการจัดการที่เกี่ยวกับผลผลิตและปัจจัยการผลิต ด้านการเน้นการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และด้านการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กรแตกต่างกันอย่างนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ ธุรกิจค้าส่งมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจบริการและค้าปลีก ด้านขนาดการผลิต ธุรกิจผลิตมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจบริการและค้าปลีก ด้านลักษณะการจัดการที่เกี่ยวกับผลผลิตและปัจจัยการผลิต ธุรกิจค้าส่งมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจผลิต ธุรกิจบริการ และธุรกิจค้าปลีก ด้านการเน้นการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ธุรกิจผลิตมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจบริการ และธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจค้าส่งมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจบริการ และธุรกิจค้าปลีก ด้านการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กร ธุรกิจบริการมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจผลิต และธุรกิจค้าส่ง ธุรกิจค้าส่งกับธุรกิจค้าปลีก ที่มีระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

คำสำคัญ: การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, วิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก, เชียงราย

Abstract

The study of “Sufficiency Economy Philosophy in an Application for Micro and Small Enterprises in Chiang Rai Province” aims to achieve two objectives; 1) To study the application level of the sufficiency economy philosophy in micro and small enterprises in Chiang Rai province and 2) To compare the application level of the sufficiency economy philosophy between micro and small enterprises in Chiang Rai province among production sector, service sector and trade sector. The data was collected through primary sources and secondary sources, by using 400 questionnaires that divided into 11 criteria (D- to A) from 1.00-5.00 points according to score, conversational interview 30-40 entrepreneurs and MSEs experts as researching tools.

The study shows that the application level of the sufficiency economy philosophy in micro enterprises in Chiang Rai province is generally at C+ level or medium level as same as the application in practical sections such the production concept, principal and profit concept, concept of product management and factors of production, concept of variable and flexible product, risk management, market demand reaction, concept of investment for community development, and concept of public knowledge distribution. Despite this, the application of technology is the only aspect that has the application of the theory in C level. It is also found that the small enterprises apply the theory in all the above mentioned concepts at C+ level or medium level.

In term of the comparison of the sufficiency economy philosophy application level between micro and small enterprises, the significant differences were found in the following 5 aspects; application of technology, production size, concept of product management and factors of production, varieties of product, and lastly, investment for organizational development. That is to say; the wholesale business applies the theory differently from

service business and retail business in term of the application of technology. In term of production size, the production sector applies the theory differently from the wholesale business and retail business. Unlike the production sector, service business and retail business, the wholesale business uses the theory differently in term of product management and factors of production. Corresponding to the varieties of product, the production sector utilizes the theory diversely from those in service business, retail business while the retail business' is also different from service business and retail business. In the last aspect, investment for organization development, the service business applies the theory in different level with production sector and wholesale business while the wholesale business is also differed from the retail business.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy in an Application, Micro and Small Enterprises, Chiang Rai

บทนำ

แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช ได้เริ่มต้นเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2517 เป็นครั้งแรก ซึ่งพระองค์ทรงมีพระบรมราโชวาท แก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ว่าการพัฒนาประเทศนั้นต้อง เน้นการสร้างพื้นฐานคือ “ความพอมีพอกิน พอใช้” และถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนว ปรัชญาการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาประเทศ และประยุกต์ใช้การดำเนินงาน ทางธุรกิจและการดำเนินชีวิตประจำวัน จนกระทั่งประเทศได้ประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ในช่วงปี 2540 ในช่วงเวลานั้นพบว่าแนวปรัชญานี้เป็นแนวทางที่จะสามารถแก้ปัญหา เศรษฐกิจดังกล่าวได้เป็นอย่างดี โดยการยึดหลักการสำคัญของแนวปรัชญานี้คือ ความพอ ประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว จนกระทั่งหลังจากที่ประเทศ ผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจแล้วจึงได้มีการนำแนวปรัชญาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุ เข้าไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งนำมาใช้ในปี พ.ศ. 2545-2549 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ ได้กล่าวถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตน

ของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก

อย่างไรก็ตามแนวปรัชญานี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับชั้นของสังคม และทุกภาคเศรษฐกิจ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีการยกตัวอย่างของการนำแนวปรัชญานี้ใน ด้านการเกษตรมากกว่า เช่น แนวทางพระราชดำริกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น ทำให้คนทั่วไปยังคงคิดว่าแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้ได้กับภาคการเกษตรเท่านั้น แต่ ในความเป็นจริงแนวปรัชญาดังกล่าวยังสามารถประยุกต์ใช้ได้กับภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ ด้วย อย่างเช่นภาคธุรกิจที่ได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการ บริหารจัดการ ได้แก่ โครงการส่วนพระองค์จิตรลดา สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ที่ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างการนำแนวปรัชญานี้มาใช้อย่างสมบูรณ์ และธุรกิจอื่น ได้แก่ หุมพรคาบาน่า รีสอร์ท บ้านอนุรักษ์กระดาดสา บริษัทแพนด้า จิวเวลรี จำกัด(มหาชน) บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด(มหาชน) รวมถึงธุรกิจผลิตและส่งออกของ เล่นไม้ ในชื่อบริษัท Wonder world products และบริษัท Nichi world และบริษัท กิฟฟารีน เป็นต้น

ซึ่งธุรกิจเหล่านี้ยึดหลักการ 3 ข้อของแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว และเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการคือ การมีคุณธรรมและความรอบรู้ รอบคอบซึ่งเป็นการจุดประกายให้ผู้วิจัย ต้องการศึกษาระดับการประยุกต์ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาควิสาหกิจ ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจที่เน้นทุน แต่เนื่องจากจำนวนวิสาหกิจส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจขนาดเล็ก ดังข้อมูลปี 2549 พบว่า มีวิสาหกิจขนาดเล็กจำนวน 2,264,734 ราย จากจำนวนทั้งหมด 2,287,057 ราย คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 99 (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อม, 2550) สำหรับข้อมูลจำนวนวิสาหกิจขนาดเล็กในภาคเหนือก็พบว่า วิสาหกิจ ขนาดเล็กในภาคเหนือมีจำนวนถึง 396,536 ราย หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 99.67 ของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็กทั้งหมดในภาคเหนือเช่นกัน ทำให้การศึกษาค้นคว้านี้เน้น ที่วิสาหกิจขนาดเล็กเป็นหลัก และในวิสาหกิจขนาดเล็กยังสามารถแยกได้เป็นวิสาหกิจ รายย่อย ซึ่งถือได้ว่าเป็นธุรกิจใหม่ที่ค่อนข้างส่งผลกระทบการเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงวิสาหกิจทั้งรายย่อยและขนาดเล็กในประเทศไทย โดยเฉพาะที่ จังหวัดเชียงราย พื้นที่ทำการศึกษามีระดับการประยุกต์ใช้แนวทางปฏิบัติตามแนว

ปรัชญานี้มีอย่างน้อยเพียงใด และในแต่ละประเภทของวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็ก ได้แก่ ภาคการผลิต ภาคบริการ และภาคการค้าในจังหวัดเชียงรายมีระดับการประยุกต์ใช้แนวทางปฏิบัติตามแนวปรัชญานี้แตกต่างกันอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย
2. เปรียบเทียบระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย จำแนกตามประเภทการผลิต การบริการ และการค้า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบกิจการวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กใน 3 ลักษณะ คือ การผลิต การบริการ และการค้า ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดการกิจการต่างๆ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ถูกต้องเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการ รวมถึงเป็นการสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้
2. ได้องค์ความรู้แห่งภูมิปัญญาที่จะทำให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบการต่างๆ อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมและชนิดของกิจการได้อย่างชัดเจน
3. เผยแพร่ลงในวารสารหรือเว็บไซต์ของหน่วยงานสนับสนุน และองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ 1) สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย 2) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงราย 3) สำนักงานการค้าภายใน 4) หอการค้าจังหวัดเชียงราย และ 5) สมาคมท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย เป็นต้น
4. ได้องค์ความรู้ใหม่ในการวิจัยเกี่ยวกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจระดับจังหวัดเชียงราย
5. บริการความรู้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติของชุมชนและท้องถิ่น

กรอบแนวคิดทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มีการทบทวนเอกสารโดยเริ่มจากแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยสุเมธ ตันติเวชกุล (2549: 98-100) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึง ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ว่าเป็นการกระทำพอประมาณด้วยเหตุผล การพัฒนาต้องเป็นไปตามลำดับขั้นขั้นตอน ต้องสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเพื่อให้สามารถเผชิญและอยู่รอดจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ต้องมีความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำเอาวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการ ทุกๆ ขั้นตอน ต้องเสริมสร้างให้คนไทยมีพื้นฐานทางจิตใจไปในทางสำนึกในคุณธรรม และความรอบคอบ นอกจากนี้ยังต้องสร้างความสมดุลพร้อมที่จะเผชิญและยอมรับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง

การวิจัยนี้ศึกษาถึงระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก (MSEs) โดยพิจารณาตามหลักการ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขคุณธรรมและความรู้ หลักการ มีหลักสำคัญ 3 ประการคือ

1. ทำกิจการธุรกิจอย่างมีเหตุผล คือทำตามความถนัดและความชำนาญของตนเอง
2. ทำกิจการธุรกิจอย่างพอประมาณ คือทำตามกำลังความสามารถของตนเอง ทำอย่างรู้เท่าทันและทำตามศักยภาพที่ตนมี ไม่ทำเกินความสามารถ
3. ทำกิจการธุรกิจอย่างสามารถคุ้มกันตนเองได้ คือทำงานอย่างมีหลักประกัน ควบคุมงานได้ ควบคุมตนเองได้ ไม่โลภเกินไป ไม่เสี่ยงจนเกินความสามารถในการควบคุม เงื่อนไข การทำงานหรือทำกิจการธุรกิจได้ผลดีและต้องมีเงื่อนไขสำคัญภายในตัวผู้ประกอบการ 2 ประการคือ
 1. เป็นคนดี มีคุณธรรม ไม่เอาเปรียบลูกค้า ไม่เอาเปรียบพนักงาน แรงงาน ลูกจ้างหรือผู้ส่งสินค้า นั่นคือเป็นคนสุจริต เทียงธรรม
 2. เป็นคนที่มี ความรอบรู้ ในกิจการสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องด้วยความจริง

ซึ่งจากปรัชญาดังกล่าวสามารถโยงไปสู่แนวปฏิบัติของธุรกิจ โดยเป็นการประมวลแนวทางปฏิบัติของสุวกิจ ศรีปัดดา (2549) ที่ศึกษาการประยุกต์หลักการธุรกิจ

ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน และอภิชัย พันธเสน (2546) ที่ศึกษาการประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม เข้าด้วยกันเป็นแนวทางปฏิบัติของธุรกิจ 7 ข้อ และได้เพิ่มเติม 2 ข้อ จากการรวบรวมตัวอย่างธุรกิจที่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ได้แก่ โครงการสวนพระองค์ จิตรลดา สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ชุมพรคาบาน่า รีสอร์ท บ้านอนุรักษ์กระดาดสา บริษัทแพนด้าจิวเวลรี่ จำกัด(มหาชน) บริษัทไทยเพรซิเดนทึฟู้ดส์ จำกัด(มหาชน) บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด(มหาชน) บริษัท Wonder world products และบริษัท Nichi world และบริษัทกิฟฟารีน ทำให้ได้แนวปฏิบัติ 9 ประการที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือ เทคโนโลยีที่ราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ
2. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
3. ไม่โลกเกินไปและไม่เน้นกำไรระยะสั้น
4. ซื่อสัตย์ สุจริตในการประกอบการไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอารัดเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
5. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ได้
6. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการบริหารจัดการ
7. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ ตามลำดับ เป็นหลัก
8. เน้นให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กร ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม
9. ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ความรู้ และแบ่งปันความรู้สู่สาธารณชน

นอกจากนั้นได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิยามของ วิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็ก (MSEs) โดยสามารถแบ่งลักษณะของวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็กได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์จำนวนแรงงานและทุนจดทะเบียนของวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก

ประเภทกิจการ	วิสาหกิจรายย่อย		วิสาหกิจขนาดเล็ก	
	จำนวนแรงงาน (คน)	ทุนจดทะเบียน (ล้านบาท)	จำนวน แรงงาน(คน)	ทุนจดทะเบียน (ล้านบาท)
1. กิจการการผลิต	1-4	ไม่เกิน 500,000	5-49	ไม่เกิน 50
2. กิจการให้บริการ	1-4	ไม่เกิน 1,000,000	5-49	ไม่เกิน 50
3. กิจการค้าส่ง	1-4	ไม่เกิน 1,000,000	5-49	ไม่เกิน 50
4. กิจการค้าปลีก	1-4	ไม่เกิน 1,000,000	5-49	ไม่เกิน 30

(ที่มา : 1.กระทรวงอุตสาหกรรม, 2551 2. Allal, 1999)

จากตารางข้างต้นจะเห็นความแตกต่างระหว่างวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็กทั้งในด้านจำนวนแรงงานและทุนจดทะเบียน นอกจากนี้วิสาหกิจรายย่อยอาจถูกเรียกว่าวิสาหกิจรากหญ้า ที่ถือว่ามีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากในระบบเศรษฐกิจที่ต้นทุนการผลิตและค่าแรงสูงขึ้น วิสาหกิจรากหญ้าสามารถดำเนินการได้ด้วยต้นทุนการผลิตและค่าแรงที่ต่ำกว่า เป็นแหล่งสินค้าราคาถูกให้กับผู้บริโภคได้น้อย อีกทั้งระบบเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วระบบห่วงโซ่ทางธุรกิจทำให้ทั้งวิสาหกิจรายย่อยซึ่งมีสัดส่วนค่อนข้างสูงมีความสำคัญมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยในเรื่อง “การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย” ใช้เครื่องมือทั้งแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามโดย ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อยและ

ขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยรวมถึงผู้จดทะเบียนพาณิชย์ทั้งประเภทบุคคลธรรมดา และนิติบุคคล ซึ่งข้อมูลของผู้จดทะเบียนรวบรวมจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายและสำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัดเชียงราย เป็นจำนวนทั้งสิ้น 14,677 ราย โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรการกำหนดขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane (1997) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 400 ราย และทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างประเภทการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) โดยขั้นที่หนึ่งใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) แบ่งอำเภอทั้ง 18 อำเภอออกเป็น 3 กลุ่มตามจำนวนประชากร และเพื่อให้ประชากรในการวิจัยนี้มีโอกาสเป็นกลุ่มตัวอย่างเท่าเทียมกันผู้วิจัยจะสุ่มอำเภอมาจำนวน 50% ของแต่ละกลุ่ม รวมเป็น 10 อำเภอ ขั้นที่สองจะสุ่มตัวอย่างตำบลที่จะเป็นพื้นที่ศึกษาอีก 50% จากพื้นที่ศึกษา 10 อำเภอ และขั้นที่สามผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก คือกลุ่มละ 200 ราย ในการเก็บข้อมูลจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) กับเจ้าของหรือผู้จัดการวิสาหกิจรายนั้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการพัฒนาแบบสอบถาม ได้แก่ 1) ประธานและรองประธานหอการค้า สมาชิกหอการค้า ประธานและรองประธานสภาอุตสาหกรรม สมาชิกสภาอุตสาหกรรม ประธานและรองสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย และสมาชิกสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย 2) กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก รวมแล้วจำนวน 30-40 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็นแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนการศึกษา

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. เพื่อศึกษาระดับการประยุกต์ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย	1. การสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาแบบสอบถาม 2. การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม	1. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ 2. สัมภาษณ์เพื่อพัฒนาแบบสัมภาษณ์ 3. ทดสอบแบบสอบถาม 4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับผู้ประกอบการ MSEs ในจังหวัดเชียงราย	1. ทราบระดับการประยุกต์ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายแยกตามประเภทการผลิต บริการ และการค้า
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายจำแนกตามประเภทการผลิต บริการ และการค้า	1. การสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาแบบสอบถาม 2. การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม 3. วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการประยุกต์ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้วิธี ONE WAY ANOVA	1. นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมได้ในข้อที่ 1 มาเปรียบเทียบหาความแตกต่างของระดับการประยุกต์ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละประเภทของวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก ได้แก่ ธุรกิจการผลิต การบริการ และการค้า	1. ทำให้ทราบความแตกต่างของระดับการประยุกต์ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละประเภทของวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็ก

การศึกษาระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายได้กำหนดเกณฑ์การประเมินระดับความสอดคล้องในแบบสอบถามให้เป็นคะแนนได้ดังนี้

- ระดับความสอดคล้อง 0-20 % หมายถึง 1 คะแนน
- ระดับความสอดคล้อง 21-40 % หมายถึง 2 คะแนน
- ระดับความสอดคล้อง 41-60 % หมายถึง 3 คะแนน
- ระดับความสอดคล้อง 61-80 % หมายถึง 4 คะแนน
- ระดับความสอดคล้อง 81-100 % หมายถึง 5 คะแนน

โดยมีเกณฑ์การวัดระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ A ช่วงคะแนน 4.60 – 5.00
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ A- ช่วงคะแนน 4.24 – 4.59
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ B+ ช่วงคะแนน 3.88 – 4.23
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ B ช่วงคะแนน 3.52 – 3.87
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ B- ช่วงคะแนน 3.16 – 3.51
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ C+ ช่วงคะแนน 2.80 – 3.15
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ C ช่วงคะแนน 2.44 – 2.79
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ C- ช่วงคะแนน 2.08 – 2.43
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ D+ ช่วงคะแนน 1.72 – 2.07
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ D ช่วงคะแนน 1.36 – 1.71
- ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจระดับ D- ช่วงคะแนน 1.00 – 1.35

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย

1. ภาพรวมวิสาหกิจรายย่อย

ตารางที่ 2 ผลการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยในจังหวัดเชียงราย

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
1. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะ เทคโนโลยีที่ใช้	C	1. ไม่เน้นการนำเข้าเทคโนโลยีจาก ต่างประเทศมาใช้	B-
2. แนวคิดด้านขนาดการผลิต	C+	1. การขยายการผลิตมาจากตลาด ท้องถิ่นแบบค่อยเป็นค่อยไป 2. ไม่มุ่งผลิตจำนวนมาก ๆ เพื่อ ให้ต้นทุนต่อหน่วยต่ำลงเรื่อย ๆ	C+
3. แนวคิดด้านต้นทุนและกำไร	C+	1. ใช้เงินจากการสะสมทุนมาขยาย กิจการมากกว่าการกู้เงินจาก สถาบันการเงิน 2. ไม่เพิ่มวงเงินเชื่อหากกิจการที่ ใช้ทุนของตัวเองแล้วมีคำสั่งซื้อ เพิ่มขึ้น	C+
4. แนวคิดด้านลักษณะการ จัดการที่เกี่ยวกับผลผลิต และปัจจัยการผลิต	C+	1. การให้บริการขายและบริการ หลังการขายแก่ลูกค้าอย่างเที่ยง ธรรม 2. การลดค่าใช้จ่ายในทางธุรกิจลง โดยไม่ลดแรงงานและค่าวัสดุ ดิบ	C+
5. แนวคิดด้านการเน้นการมี ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ ความสามารถปรับเปลี่ยน ผลผลิต/การผลิตได้	C+	1. การใช้วัสดุการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ ท่านสามารถหา ทดแทนจากแหล่งใกล้เคียงได้ 2. การจัดการวัตถุดิบส่วนใหญ่ ท่านสามารถหาได้จากแหล่ง ใกล้เคียงและมีให้เลือกมากพร้อม คลังจัดเก็บ	C+

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
5. แนวคิดด้านการเน้นการมี ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ ความสามารถปรับเปลี่ยน ผลผลิต/การผลิตได้	C+	- การใช้วัสดุการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ ท่านสามารถหา ทดแทนจากแหล่งใกล้เคียงได้ - การจัดการวัตถุดิบส่วนใหญ่ ท่านสามารถหาได้จากแหล่ง ใกล้เคียงและมีให้เลือกมากพร้อม คลังจัดเก็บ - การที่โรงงานมีผลผลิตภัณฑ์ น้อยอย่าง ย่อมควบคุมง่ายกว่า และคุมสต็อกไม่ยุ่งยาก หรือ ขายสินค้าตามประเภทที่มีอยู่	C+
6. แนวคิดด้านการบริหารความ เสี่ยง	C+	- การขอสินเชื่อไม่ควรขอมาก เกินไปแต่เน้นการชำระคืนได้ใน กำหนด - ปฏิบัติตามคำแนะนำด้านภาษี ของเจ้าหน้าที่สรรพากร มากกว่านักบัญชี เพื่อป้องกัน ปัญหาจากการเรียกเก็บภาษี ย้อนหลัง - ปฏิบัติตามที่ชุมชนต้องการ ด้านค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อม ไปกับที่กฎหมายกำหนดเสมอ - นักธุรกิจไม่ควรขยายธุรกิจโดย หวังผลกำไรสูงเป็นหลักสำคัญ	C+

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
7. แนวคิดด้านการตอบสนองต่อ ตลาดต่าง ๆ	C+	1. แนวความคิดที่จะไม่แบ่งหุ้นให้ ต่างชาติถ้าต่างชาติมาขอร่วม ทุนผลิตเพื่อส่งออกและเป็น เจ้าของโรงงาน	B-
8. แนวคิดในการลงทุนเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากร ในองค์กรชุมชน สังคม และ สิ่งแวดล้อม	C+	1. แนวความคิดที่องค์กรได้มีการ จัดอบรมจริยธรรม คุณธรรม ให้ แก่พนักงานอย่างสม่ำเสมอ 2. แนวคิดที่องค์กรของท่านมักจะ คำนึงถึงผลกระทบของธุรกิจ ต่อพนักงาน สิ่งแวดล้อม และ ชุมชนในอันดับต้น ๆ เสมอ 3. แนวคิดที่จะไม่ลดต้นทุนโดย การปลดคนงานออกในกรณีที่ ธุรกิจของท่านประสบปัญหา สภาพคล่อง	C+
9. แนวคิดการเผยแพร่ความรู้ และแบ่งปันความรู้สู่ สาธารณชน	C+	1. แนวคิดที่ว่าในกระบวนการ ผลิต/บริการของท่าน ให้ความสำคัญ กับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สืบทอดกันมา และ ต้องการอนุรักษ์รักษาไว้ 2. แนวคิดที่ว่าองค์กรของท่านได้ ลงทุนในโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการ แบ่งปันความรู้สู่สาธารณชน เช่น การเผยแพร่ความรู้ทาง อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ เป็นต้น	C+

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
		3. แนวคิดที่ว่าองค์กรของท่านเปิด โอกาสในการเรียนรู้ให้นักศึกษา ทั้งในและนอกห้องถิ่นเข้า ฝึกงานและเยี่ยมชม 4. แนวคิดว่าการบริหารจัดการ องค์กรไม่เป็นความลับทาง ธุรกิจและควรมีการเผยแพร่	
ภาพรวมวิสาหกิจรายย่อย	C+		

2. ภาพรวมวิสาหกิจขนาดเล็ก

ตารางที่ 3 ผลการประยุต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัด
เชียงราย

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
1. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะ เทคโนโลยีที่ใช้	C+	1. เครื่องจักรและแรงงานได้ผลิต สินค้าอย่างเต็มที่ (Full Ca- pacity) 2. ความสามารถในการซ่อมแซม บำรุงและรักษาเครื่องจักรใน กิจการ	C+

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
		3. การใช้เทคโนโลยีการผลิตในประเทศทั้งในด้านเครื่องมือและช่างผู้ชำนาญการ 4. การไม่เน้นการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศมาใช้	
2. แนวคิดด้านขนาดการผลิต	C+	1. การขยายการผลิตมาจากตลาดท้องถิ่นแบบค่อยเป็นค่อยไป 2. การมีตลาดต่างประเทศรองรับในส่วนเกินที่ผลิตขายภายในประเทศได้ตลอด 3. การรักษการผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศมากกว่าต่างประเทศ	C+
3. แนวคิดด้านต้นทุนและกำไร	C+	1. การใช้งบประมาณน้อยเมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่ำเทียบกับต้นทุนการผลิตรวม 2. การมีสัดส่วนของสินค้าอยู่ในตลาดภูมิภาคของโรงงานที่ตั้งอยู่ 3. แนวคิดที่จะใช้เงินจากการสะสมทุนมาขยายกิจการมากกว่าการกู้เงินจากสถาบันการเงิน 4. การไม่เพิ่มวงเงินเชื่อหากกิจการที่ใช้ทุนตัวเองแล้วมีคำสั่งซื้อเพิ่มขึ้น	C+

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
4. แนวคิดด้านลักษณะการจัด การที่เกี่ยวกับผลผลิต และปัจจัยการผลิต	C+	1. แนวคิดที่ว่าถ้ากิจการมีความจำเป็นต้องมี Sub Contractor จะสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและทุนแก่พวกเขา 2. แนวคิดที่ว่าถ้าจะมีการถ่ายทอด เทคโนโลยีจากวิศวกรผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศให้กับคนงานอินดีจะช่วยค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม 3. แนวคิดการให้บริการขายและบริการหลังการขายแก่ลูกค้าอย่างเที่ยงธรรม	C+
5. แนวคิดด้านการเน้นการมี ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ ความสามารถปรับเปลี่ยน ผลผลิต/การผลิตได้	C+	1. เครื่องจักรที่ท่านใช้สามารถปรับเปลี่ยนไปผลิตสินค้าอื่นได้ง่าย 2. การใช้วัสดุการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ ท่านสามารถหาทดแทนจากแหล่งใกล้เคียงได้ 3. การจัดการวัตถุดิบส่วนใหญ่ ท่านสามารถหาได้จากแหล่งใกล้เคียงและมีให้เลือกมากพร้อมคลังจัดเก็บ 4. ไม่คิดว่าการที่โรงงานมีผลผลิตก็น้อยอย่างควบคุมง่ายกว่าและคุมสต็อกไม่ยุ่งยาก	C+

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
6. แนวคิดด้านการบริหารความเสี่ยง	C+	1. การขอสินเชื่อไม่ควรขอมากเกินไปแต่เน้นการชำระคืนได้在规定时间内 2. ปฏิบัติตามคำแนะนำด้านภาษีของเจ้าหน้าที่สรรพากรมากกว่านักบัญชีเพื่อป้องกันปัญหาจากการเรียกเก็บภาษีย้อนหลัง 3. ปฏิบัติตามที่ชุมชนต้องการด้านค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อมคู่ไปกับที่กฎหมายกำหนด 4. นักธุรกิจไม่ควรขยายธุรกิจโดยหวังผลกำไรสูงเป็นหลักสำคัญ	C+
7. แนวคิดด้านการตอบสนองต่อตลาดต่างๆ	C+	1. แนวคิดการขายการผลิตโดยเริ่มจาก ท้องถิ่นไปภูมิภาค ตลาดในประเทศทั้งหมดแล้วจึงเป็นตลาดต่างประเทศ 2. แนวคิดการยินยอมให้ชุมชนใกล้เคียงถือหุ้นเมื่อท่านมีกำไรเพิ่มขึ้น	C+

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
		3. แนวคิดที่ว่าถ้าขายสินค้าแก่ตลาดต่างประเทศได้กำไรกว่าขายในท้องถิ่นแนวโน้มที่จะแบ่งไปขายต่างประเทศมากในระดับใดถ้าตลาดในประเทศขยายเต็มที่แล้ว 4. แนวคิดในการแบ่งหุ้นให้ต่างชาติในกรณีที่ขอร่วมทุนผลิตเพื่อส่งออกและเป็นเจ้าของโรงงาน	
8. แนวคิดในการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กรชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม	C+	1. แนวความคิดที่องค์กรได้มีการจัดอบรมจริยธรรม คุณธรรม ให้แก่พนักงานอย่างสม่ำเสมอ 2. แนวคิดการลงทุนในการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมและสังคมให้เติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืน 3. แนวคิดที่องค์กรของท่านมักจะคำนึงถึงผลกระทบของธุรกิจต่อพนักงาน สิ่งแวดล้อม และชุมชนในอันดับต้น ๆ เสมอ 4. แนวคิดที่จะไม่ลดต้นทุนโดยการปลดคนงานออกในกรณีที่ธุรกิจของท่านประสบปัญหาสภาพคล่อง	C+

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แนวคิด	ระดับ	ประเด็นที่มีระดับการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ระดับสูง	ระดับ
9. แนวคิดการเผยแพร่ความรู้ และแบ่งปันความรู้สู่ สาธารณชน	C+	1. แนวคิดที่ว่าในกระบวนการผลิต/บริการของท่าน ให้ความสำคัญกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา และต้องการอนุรักษ์รักษาไว้ 2. แนวคิดที่ว่าองค์กรของท่านได้ลงทุนในโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการแบ่งปันความรู้สู่สาธารณชน เช่น การเผยแพร่ความรู้ทางอินเทอร์เน็ต แผ่นพับ เป็นต้น 3. แนวคิดที่ว่าองค์กรของท่านเปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้นักศึกษาทั้งในและนอกท้องถิ่น เข้าฝึกงานและเยี่ยมชม 4. แนวคิดว่าการบริหารจัดการองค์กรไม่เป็นการปิดกั้นทางธุรกิจและควรมีการเผยแพร่	C+
ภาพรวมวิสาหกิจขนาดเล็ก	C+		

จากตารางที่ 2 และ 3 พบว่า สำหรับวิสาหกิจรายย่อยมีระดับการประยุกต์ใช้โดยทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง และแนวปฏิบัติที่อยู่ในเกณฑ์ C+ ได้แก่ แนวคิดด้านขนาดการผลิต แนวคิดด้านต้นทุนและกำไร แนวคิดด้านลักษณะการจัดการที่เกี่ยวกับผลผลิตและปัจจัยการผลิต แนวคิดด้านการเน้นการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนผลผลิตหรือการผลิตได้ แนวคิดด้านการบริหารความเสี่ยง แนวคิดด้านการ

ตอบสนองต่อตลาดต่างๆ แนวคิดในการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กร ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม และแนวคิดการเผยแพร่ความรู้และแบ่งปันความรู้สู่ สาธารณชน ส่วนแนวคิดที่ได้ระดับการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ C ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับ ลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ สำหรับวิสาหกิจขนาดเล็กมีระดับการประยุกต์ใช้ของทุกแนวคิด อยู่ในระดับปานกลาง

โดยสาเหตุที่ทำให้ระดับการประยุกต์ใช้อยู่ใน ระดับปานกลางเท่านั้น เนื่องจาก ในแต่ละธุรกิจมีลักษณะเฉพาะและการให้ความสำคัญกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงที่แตก ต่างกัน เช่น 1) แนวปฏิบัติด้านเทคโนโลยีที่ใช้ต้องไม่แพงและถูกหลักวิชาการ พบว่า ธุรกิจ บริการมีระดับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างจากธุรกิจค้าส่ง เนื่องจากในสอง ธุรกิจนี้มีระดับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในธุรกิจแตกต่างกันทำให้การให้ความสำคัญกับการ ใช้เทคโนโลยีแตกต่างกันไปด้วย 2) แนวปฏิบัติด้านขนาดการผลิต ที่มีการวางแผนการ ผลิตที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่เน้นการขยายตัวตามความต้องการของตลาด และ ผลกำไรในระยะสั้น พบว่าธุรกิจผลิตมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจบริการและค้า ปลีก เนื่องจากในธุรกิจผลิตต้องคำนึงถึงการผลิตในขนาดที่ก่อให้เกิดการประหยัดที่สุด (Economy of scale) ดังนั้นอาจขัดต่อแนวคิดที่มีการขยายการผลิตแบบค่อยเป็น ค่อยไปของแนวปฏิบัตินี้ และ 3) แนวปฏิบัติเน้นการผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ วางแผนปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อลดความเสี่ยงเรื่องราคาที่ผันผวน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลง พบว่าธุรกิจภาคการผลิตมีระดับ การประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจค้าปลีกเนื่องจากภาคการผลิตมีความยืดหยุ่นในการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์น้อยกว่าภาคธุรกิจอื่น อันอาจเนื่องมาจาก เครื่องจักรที่ใช้ กระบวนการผลิต และทักษะของแรงงาน ทำให้ระดับการประยุกต์ใช้ตามแนวปฏิบัตินี้ แตกต่างจากธุรกิจอื่น เป็นต้น ซึ่งจากความแตกต่างข้างต้นทำให้พอวัดระดับการประยุกต์ ใช้เศรษฐกิจในภาพรวมทั้ง 9 แนวปฏิบัติแล้วอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากในแต่ละธุรกิจ มีการประยุกต์ใช้แค่ในบางแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับธุรกิจตนเองเท่านั้น

ผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อย และวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย จำแนกตามประเภทการผลิต การบริการ และการค้า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบ ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย จำแนกตามประเภทการผลิต การบริการ และการค้า พบว่ามี 5 ด้านที่มีระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน ได้แก่ ด้านลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ ด้านขนาดการผลิต ด้านลักษณะการจัดการที่เกี่ยวกับผลผลิตและปัจจัยการผลิต ด้านการเน้นการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และด้านการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ มีความคิดเห็นแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

- ด้านลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ ธุรกิจบริการกับธุรกิจค้าส่ง และธุรกิจค้าส่งกับค้าปลีกที่มีระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

- ด้านขนาดการผลิต ธุรกิจผลิตกับธุรกิจบริการ และธุรกิจผลิตกับธุรกิจค้าปลีกที่มีระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

- ด้านลักษณะการจัดการที่เกี่ยวกับผลผลิตและปัจจัยการผลิต ธุรกิจผลิตกับธุรกิจค้าส่ง ธุรกิจบริการกับธุรกิจค้าส่ง และธุรกิจค้าส่งกับธุรกิจค้าปลีกที่มีระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

- ด้านการเน้นการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ธุรกิจผลิตกับธุรกิจบริการ ธุรกิจผลิตกับธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจบริการกับธุรกิจค้าส่ง และธุรกิจค้าส่งกับธุรกิจค้าปลีกที่มีระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

- ด้านการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กร ธุรกิจผลิตกับธุรกิจบริการ ธุรกิจบริการกับธุรกิจค้าส่ง และธุรกิจค้าส่งกับธุรกิจค้าปลีก ที่มีระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ จากผลการวิจัยสามารถวัดระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย จากแนวปฏิบัติ 9 ประการได้อยู่ในระดับปานกลาง(C+) และสามารถสรุปบนพื้นฐาน 3 หลักการ (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว) และ 2 เงื่อนไข (การมีคุณธรรม และความรอบรู้ รอบคอบ)ได้ดังนี้

ตารางที่ 4 ระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 9 แนวปฏิบัติ

แนวปฏิบัติ 9 ประการ	พอ ประมาณ	มี เหตุผล	สร้าง ระบบ ภูมิคุ้มกัน	คุณธรรม	ความรู้ รอบรู้	ระดับการ ประยุกต์ใช้ ของวิสาหกิจ รายย่อย	ระดับการ ประยุกต์ใช้ ประยุกต์ใช้ ของวิสาหกิจ ขนาดใหญ่
1. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือ เทคโนโลยีที่ ราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ	/	/	/		/	C	C+
2. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับ ความสามารถในการบริหารจัดการ	/	/	/			C+	C+
3. ไม่โลกเกินไปและไม่เน้นกำไรระยะสั้น	/	/	/			C+	C+
4. ซื่อสัตย์ สุจริตในการประกอบการไม่เอารัดเอา เปรียบผู้บริโภค และไม่เอารัดเอาเปรียบ แรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอารัดเอา เปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ			/	/	/	C+	C+
5. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมี ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ/หรือมีความ สามารถในการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ได้			/		/	C+	C+

ตารางที่ 4 (ต่อ)

แนวปฏิบัติ 9 ประการ	พอ ประมาณ	มี เหตุผล	สร้าง ระบบ ภูมิคุ้มกัน	คุณธรรม	ความรู้ รอบรู้	ระดับการ ประยุกต์ใช้ ของวิสาหกิจ รายย่อย	ระดับการ ประยุกต์ใช้ ของวิสาหกิจ ขนาดเล็ก
6. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการบริหารจัดการ	/	/	/	/		C+	C+
7. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ ตามลำดับเป็นหลัก	/	/	/	/		C+	C+
8. เน้นให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กร ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม			/	/	/	C+	C+
9. ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ความรู้ และแบ่งปันความรู้สู่สาธารณชน				/	/	C+	C+

จากระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายจากแนวปฏิบัติ 9 ประการ และสรุปบนหลักการพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง 3 หลักการและอีก 2 เงื่อนไข พบว่าระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้นั้นอยู่แค่ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมของ อภิชัย พันธเสน (2546) ซึ่งมีระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินธุรกิจในระดับ C+ หรือระดับปานกลางเช่นกัน โดยผลการศึกษาของอภิชัย พบว่า การขยายการผลิตนั้นธุรกิจให้ความสำคัญกับขนาดที่ทำให้เกิดการประหยัดที่สุด (Economy of scale) และการขยายการผลิตเมื่อโอกาสทางธุรกิจมาถึง ส่วนประเด็นด้านความหลากหลายของผลิตภัณฑ์พบว่าเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติในอุตสาหกรรมขนาดเล็กและกลาง และสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ที่มีการสำรวจด้วยแบบสอบถาม โดยถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจโดยยึดหลักปฏิบัติทั้ง 9 ประการพบว่า ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยเพียงร้อยละ 50-70 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเห็นด้วยกับแนวปฏิบัติดังกล่าว เพราะเห็นว่าเป็นหลักปฏิบัติที่ขัดแย้งกับหลักการในการแสวงหากำไรสูงสุดของธุรกิจ และในสภาพเศรษฐกิจในขณะนี้ทำให้ธุรกิจพยายามแสวงหากำไรให้กับธุรกิจของตนให้มากที่สุด และไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรในองค์กรรวมถึงชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้วยการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกัญญามาน อินหว่าง และคณะ (2550) พบว่าธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ศึกษาจำนวน 42 ธุรกิจมีจำนวน 15 ธุรกิจที่มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้บางส่วน นั่นคือกลุ่มแรกธุรกิจประเภทธุรกิจชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะการขอทุนจากหน่วยงานราชการ แต่ไม่สามารถรวมกลุ่มได้เข้มแข็ง มีลักษณะการจ้างงานเป็นระยะไม่ต่อเนื่อง ขาดการสร้างเครือข่ายร่วมกัน และปัญหาที่พบคือธุรกิจประเภทนี้เกิดจากแรงผลักดันของหน่วยงานราชการมากกว่าความต้องการอย่างแท้จริง ส่วนอีกกลุ่มคือ ธุรกิจเอกชน ซึ่งจะสนใจแสวงหากำไรมากกว่าการทำประโยชน์เพื่อชุมชน ขาดการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ และไม่ได้ใช้ทุนทางสังคมด้านการรวมกลุ่มธุรกิจด้วยกัน ทั้งยังไม่ได้เน้นการสร้างทุนสิ่งแวดล้อม และแข่งขันเพื่อความอยู่รอดเป็นสำคัญ และผู้ประกอบการส่วนใหญ่เข้าใจว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของเกษตรกรรมมากกว่าการใช้กับธุรกิจทั่วไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่นำเสนอข้างต้นพบว่าระดับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายอยู่เพียงระดับปานกลางเท่านั้น และระดับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวปฏิบัติทั้ง 9 ประการมีความแตกต่างกันในแต่ละธุรกิจ ยกตัวอย่าง เช่น 1)แนวปฏิบัติด้านเทคโนโลยีที่ใช้ต้องไม่แพง และถูกหลักวิชาการ พบว่า ธุรกิจบริการมีระดับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างจากธุรกิจค้าส่ง เนื่องจากในสองธุรกิจนี้มีระดับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการธุรกิจแตกต่างกัน ทำให้การให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีแตกต่างกันไปด้วย 2)แนวปฏิบัติด้านการผลิต ที่มีการวางแผนการผลิตที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่เน้นการขยายตัวตามความต้องการของตลาด และผลกำไรในระยะสั้น พบว่าธุรกิจผลิตมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจบริการและค้าปลีก เนื่องจากในธุรกิจผลิตต้องคำนึงถึงการผลิตในขนาดที่ก่อให้เกิดการประหยัดที่สุด (Economy of scale) ดังนั้นอาจขัดต่อแนวคิดที่มีการขยายการผลิตแบบค่อยเป็นค่อยไปของแนวปฏิบัตินี้ และ 3) แนวปฏิบัติเน้นการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และวางแผนปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อลดความเสี่ยงเรื่องราคาที่ผันผวน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลง พบว่าธุรกิจภาคการผลิตมีระดับการประยุกต์ใช้ต่างจากธุรกิจค้าปลีกเนื่องจากภาคการผลิตมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์น้อยกว่าภาคธุรกิจอื่น อันอาจเนื่องมาจาก เครื่องจักรที่ใช้ กระบวนการผลิต และทักษะของแรงงาน ทำให้ระดับการประยุกต์ใช้ตามแนวปฏิบัตินี้แตกต่างจากธุรกิจอื่น เป็นต้น ซึ่งจากความแตกต่างข้างต้นทำให้พอวัดระดับการประยุกต์ใช้ในภาพรวมทั้ง 9 แนวปฏิบัติแล้วอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากในแต่ละธุรกิจมีการประยุกต์ใช้แค่ในบางแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับธุรกิจตนเองเท่านั้น ดังนั้นจากการศึกษาครั้งนี้จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กดังนี้

1. ผู้ประกอบการวิสาหกิจรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายควรทำความเข้าใจถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ และถูกต้องก่อน เพื่อที่จะได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์กับธุรกิจ ซึ่งอาจเป็นการนำไปใช้โดยภาพรวม หรืออาจเพียงนำหลักการบางข้อไปใช้และพัฒนาไปสู่หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในข้อต่อไป

2. จากความแตกต่างระดับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละประเภทของธุรกิจไม่ว่าจะเป็นธุรกิจผลิต ธุรกิจบริการ หรือธุรกิจค้าส่งค้าปลีก ทำให้เห็นว่าแต่ละประเภทของธุรกิจสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้แตกต่างกันในแต่ละ

ด้านตามความเหมาะสมและลักษณะของแต่ละธุรกิจ ดังนั้นแต่ละธุรกิจควรหาแนวทางปฏิบัติของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับธุรกิจของตน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงและเห็นผลอย่างชัดเจน

รายการอ้างอิง

- กัญญามน อินทว้างและคณะ. (2550). แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้วยการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.
- เกษม วัฒนชัย. เอกสารประกอบการปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา”.
- นิมิต ไกรวานิช. (2544). ดัชนีการวัดระดับเศรษฐกิจพึ่งพิงตนเองของชุมชนในประเทศไทย (กรณีศึกษา ชุมชนภาคเหนือตอนบน) .
- นฤมล นิราทรและคณะ. (2548). การศึกษาเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.
- บัญญัติ กรหมี่. เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ไพเราะ เลิศวิกรม. (2550). Sufficiency Economy: เศรษฐกิจพอเพียง. โรงพิมพ์ ตะวันออก จำกัด (มหาชน) : กรุงเทพฯ.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). หลักการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ.
- สุขสรรค์ กันตะบุตร. (มปป). การศึกษาการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2549). แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง จากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง. มูลนิธิวิถีสุสุข : กรุงเทพฯ.
- สมบัติ กุสุมาวลี. (2547). กรณีศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ: บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (ธันวาคม 2541 – มกราคม 2542). การดำเนินชีวิตในระบ เศรษฐกิจพอเพียง “แบบพอเพียง” ตามแนวทาง พระราชดำริ. กรุงเทพฯ. วารสารน้ำ การประปา-ส่วนภูมิภาค.

- สุวกิจ ศรีปัดดา. (2549). การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อนัญญา บวรสุนทรชัย. (2547). การศึกษาเปรียบเทียบการใช้แนวทางการบริหารแบบเศรษฐกิจพอเพียงและแบบเศรษฐกิจที่เน้นทุนของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2545). การวิเคราะห์อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2545). การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Allal M. (1999). **International Best Practice in Micro and Small Enterprise Development**. United Nations Development Programme.
http://teacher.obec.go.th/web/download_media/eco.doc